

ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดด้านอารมณ์ เด็กอายุ 3- 5 ปี อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น

เสาวลักษณ์ จักรบุตร¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กอายุ 3-5 ปี ในอำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น ระยะเวลาศึกษา เดือน มิถุนายน - กันยายน 2567 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ดูแลเด็กและเด็กอายุ 3-5 ปี รวมทั้งหมด 90 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบประเมินตรวจพัฒนาการเด็ก (Denver II) และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สถานภาพของผู้ดูแล (p -value= 0.017) รายได้ (p -value= 0.05) โดยเด็กที่มีผู้ดูแลที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท มีโอกาสเด็กมีความฉลาดด้านอารมณ์ต่ำ 6.51 เท่าของผู้ดูแลที่มีรายได้สูงกว่า 10,000 บาท ($OR = 6.51$, 95% CI of OR : 0.79 ถึง 53.0) และภาวะโภชนาการ (p -value= 0.01) ดังนั้น การสนับสนุนจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีสามารถส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านอารมณ์ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรส่งเสริมภาวะโภชนาการและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

คำสำคัญ : ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดด้านอารมณ์, ความฉลาดด้านอารมณ์, เด็กปฐมวัย, พัฒนาการเด็ก

¹นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น

*Corresponding Author; Souvalug Jagabut, Email: souva02@gmail.com

Received: November 13, 2024; Revised December 05, 2024; Accepted December 05, 2024

Factors Influencing Emotional Quotient in Children aged 3–5 years Non Sila District, Khon Kaen Province

Souvalug Jagabut¹

ABSTRACT

This study was a cross-sectional analytical research aimed at examining the factors affecting emotional quotient (EQ) in children aged 3-5 years in Non-Sila District, Khon Kaen Province. The study was conducted from June to September 2024. The sample consisted of 90 children aged 3-5 years and their caregivers, selected through multi-stage random sampling. Data were collected using questionnaires, the Denver II Developmental Screening Test, and an emotional quotient assessment for children aged 3-5 years developed by the Department of Mental Health, Ministry of Public Health. The results revealed that factors significantly associated with children's EQ included the caregivers' marital status (p-value= 0.017), income (p-value= 0.05), and child nutritional status (p-value = 0.01). Children with caregivers who earned less than 10,000 Baht per month were 6.51 times more likely to have lower EQ than those with caregivers earning more than 10,000 Baht per month (OR = 6.51, 95% CI: 0.79 to 53.0). The findings highlight that family support from a stable socioeconomic status can effectively foster EQ development in children. Efforts should be made to promote proper nutrition and strengthen family relationships to support EQ development in early childhood.

Keywords: Factors Influencing Emotional Quotient, Emotional Quotient,
Early childhood, Child Development

¹Public Health Technical Officer, Professional Level, Non Sila District Health Office, Khon Kaen Province

บทนำ (Introduction)

ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) เป็นความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของตนเอง¹ และปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขตามวัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อพัฒนาการล่าช้า และเด็กที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร อย่างไรก็ตาม การสำรวจเด็กไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2559 พบว่าเด็กไทยร้อยละ 23 ยังมีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ โดยพบปัญหาด้านความมุ่งมั่นพยายาม และทักษะการแก้ไขปัญหามากที่สุด¹ จากการสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญา (IQ) เด็กไทยวัยเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของปี 2561 พบว่า ระดับสติปัญญาเฉลี่ยเท่ากับ 94.73 ต่ำลงเกือบ 3 จุด เมื่อเทียบกับการสำรวจในปี พ.ศ. 2559 ที่ระดับคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 98.23 ต่ำกว่าค่ากลางมาตรฐาน (IQ=100)² เด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จึงสมควรที่จะได้รับการดูแลปกป้องและพัฒนาให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา เरिक เอริกสัน (Erik Erikson) เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีชื่อเสียงจากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development) ซึ่งแบ่งการพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น

8 ขั้นตอน ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา ในแต่ละขั้นตอนจะมี "วิกฤต" (Crisis) หรือความขัดแย้งทางใจที่บุคคลต้องเผชิญและแก้ไขเพื่อพัฒนาไปสู่ขั้นต่อไป สำหรับวัยเด็กตอนต้น (Early Childhood) ซึ่งอยู่ในช่วงอายุประมาณ 3-5 ปี ตรงกับขั้นตอนที่ 3 ของเอริกสัน คือ พฤติกรรมและการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กเกิดขึ้นจากการสังเกต การเลียนแบบ และการได้รับรางวัล-การลงโทษจากพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งบทบาทของพ่อแม่ ครู และบุคคลรอบข้าง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก^{3,4} พัฒนาการของเด็กถูกกำหนดโดยปัจจัยจากระบบต่าง ๆ ในชีวิต เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนส่งผลต่อการเติบโตและพัฒนาการทั้งทางร่างกาย และจิตใจ⁵ มิติทางด้านอารมณ์หรือความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครู หรือผู้ดูแลเด็ก ควรให้ความสำคัญในการพัฒนา และสร้างเสริมให้ดียิ่งขึ้น เพราะถือเป็นรากฐานของชีวิต จะทำให้เด็กในวันนี้ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพทางอารมณ์ ประสบความสำเร็จ ในการเรียนและการทำงาน รวมทั้งการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งคนที่ประสบความสำเร็จและมีความสุข นั้น จะต้องมีความฉลาดทางเชาว์ปัญญา (ไอคิว) และความฉลาดทางอารมณ์ (อีคิว) เพราะคน

ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ (อีคิว) จะสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหา มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีทักษะในการเข้าสังคม มองโลกในแง่ดี มุ่งมั่นที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ และแสวงหาความสุข ความเพลิดเพลินในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ช่วงอายุ 3-5 ปีเป็นระยะเวลาที่เด็กเริ่มเข้าใจและพัฒนาความสามารถในการจัดการอารมณ์ การควบคุมตนเองและความสัมพันธ์ทางสังคม ความฉลาดทางอารมณ์ที่พัฒนาในช่วงวัยนี้ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการกับความเครียด การแก้ปัญหาและความสามารถในการเข้าใจตนเองและผู้อื่นในอนาคต⁶ การดำเนินงานพัฒนาการเด็กปฐมวัย อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ร้อยละของเด็กอายุ 0-5 ปี ทั้งหมดที่ได้รับการคัดกรองพัฒนาการเป้าหมายกระทรวงสาธารณสุข ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ผลการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ยังต่ำกว่าค่าเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 80.80 ร้อยละพัฒนาการสมวัย 72.07 (ค่าเป้าหมายไม่ต่ำกว่าร้อยละ 86) ร้อยละสงสัยล่าช้า 38.89 เด็กหลายคนเผชิญปัจจัยท้าทายที่อาจส่งผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์ พบว่า เด็กที่มีพัฒนาการสมวัย ร้อยละ 81.25 อาศัยอยู่กับพ่อแม่ พัฒนาการไม่สมวัย อาศัยอยู่กับญาติ ร้อยละ 18.75 ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ขาดการดูแลที่ใกล้ชิดจากผู้ปกครองที่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

ควรทำในเด็กวัย 3-5 ปี อย่างจริงจัง เนื่องจากเสริมสร้างได้ง่ายกว่าเด็กโต ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์นี้จะส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการใช้ชีวิตในอนาคต สร้างความฉลาดทางอารมณ์เด็กจำเป็นต้องทำบ่อย ๆ ทำทุกวัน เพื่อให้เด็กนำความฉลาดทางอารมณ์ไปใช้ในชีวิตรประจำวันเป็นอัตโนมัติ จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก ได้แก่ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูก พฤติกรรมเสี่ยงและการใช้เทคโนโลยี สภาพจิตใจของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีสุขภาพจิตดีสามารถสนับสนุนพัฒนาการทางอารมณ์ของลูกได้ดี การเรียนรู้ในโรงเรียน⁷ โดยปัญหาเหล่านี้กระทรวงสาธารณสุขจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กตามกลุ่มวัยตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน และวัยรุ่น เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการให้มีพัฒนาการสมวัย ไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 รวมทั้งการส่งเสริม IQ และ EQ เพื่อมีความฉลาดทั้งทางสติปัญญาเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 100 และมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ 70⁸ จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของปัญหาที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดด้านอารมณ์ เด็กอายุ 3-5 ปี ผลการวิจัยที่ได้จะนำไปวางแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอำเภอโนนศิลาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดด้านอารมณ์ เด็กอายุ 3- 5 ปี อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาพตัดขวาง (Cross-Sectional Descriptive Research) โดยใช้แบบสอบถามและแบบประเมินพัฒนาการเด็กในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้ดูแลเด็ก หรือ ผู้ปกครอง จำนวนทั้งหมด 142 คน ทั้งเพศชายและหญิง
2. เด็กอายุ 3-5 ปี ที่อาศัยอยู่ในอำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น จำนวนทั้งหมด 142 คน ทั้งเพศชายและหญิง

กลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างสำหรับการประมาณค่าสัดส่วนในกรณีที่ไม่ทราบขนาดประชากร^{9,10}

$$n = \frac{Np(1-p)z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}{d^2(N-1) + p(1-p)z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}$$

N = ขนาดประชากรทั้งหมด (เด็กที่ได้รับการคัดกรอง 142 คน)

Z^2 = ค่าคงที่จากตาราง Z ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ต้องการ (1.96 สำหรับ 95% CI)

P = อัตราส่วนการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ไม่เหมาะสม เท่ากับ 0.2 จากการศึกษาสถานการณ์ครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทย ของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ¹¹ พบว่าครอบครัวไทยมีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ไม่เหมาะสม ร้อยละ 20

$$1-P = 0.8$$

E = ความคลาดเคลื่อนสมมุติฐานที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้สูงสุด เท่ากับ 0.05

ขนาดตัวอย่างที่ต้องการคือประมาณ 90 คน

เกณฑ์การรับอาสาสมัครเข้าร่วม

โครงการ (Inclusion criteria)

1. กลุ่มเป้าหมายเด็กอายุ อายุ 3-5 ปี ที่ได้รับการคัดกรองพัฒนาการเด็ก
2. ผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเด็กในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Random Sampling) มีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 สุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) อำเภอโนนศิลา มีทั้งหมด 6 ตำบล โดยแบ่งสัดส่วนของขนาดตัวอย่างตามจำนวน เด็กที่ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ อายุ 3-5 ปี ในแต่ละตำบลและแต่ละหมู่บ้าน ขั้นที่ 2 สุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากรายชื่อ จากข้อมูลที่ได้รับการคัดกรอง

พัฒนาการ อายุ 3-5 ปี เป็นการจับฉลากแบบ ไม่ใส่คืน (Sampling Without Replacement)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตามตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วยข้อคำถาม 1) ข้อมูลทั่วไปผู้เลี้ยงดูเด็ก 2) ข้อมูลทั่วไปของเด็ก 3) แบบประเมินการปฏิบัติกรเลี้ยงดูเด็ก (ใน 6 เดือนที่ผ่านมา) ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งสิ้น 25 ข้อ ลักษณะของคำถามให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก คือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง และไม่เคยปฏิบัติ ให้ตามการปฏิบัติตนตามความเป็นจริงของท่าน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ ปฏิบัติทุกครั้งให้ 3 คะแนน ปฏิบัติบางครั้งให้ 2 คะแนน และไม่ปฏิบัติเลยให้ 1 คะแนน รวมเป็นคะแนนเต็ม 75 คะแนน การแปลผลคะแนน แบ่งระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตน โดยนำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามมา แบ่งกลุ่มคะแนนเป็นอันดับสเกล (Ordinal Scale) 3 ระดับ โดยใช้เกณฑ์ของ Best (1977)¹² ช่วงคะแนนระหว่าง 1.00 – 1.67 หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติตนการเลี้ยงดูเด็ก อยู่ในระดับต่ำ ช่วงคะแนนระหว่าง 1.68 – 2.35 หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติตนการเลี้ยงดูเด็ก อยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนนระหว่าง 2.36 – 3.00 หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติตนการเลี้ยงดูเด็ก อยู่ในระดับดี 4) ผลการตรวจพัฒนาการเด็ก (ประเมินโดย Denver II) 5) แบบประเมิน

ความฉลาดทางอารมณ์ สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ของกรมสุขภาพจิต กระทรวง สาธารณสุข¹³ ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งสิ้น 15 ข้อ จำแนกเป็นความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี 5 ข้อ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง 5 ข้อ และความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุข 5 ข้อ ลักษณะคำถามมีทั้งเชิงบวกเชิงลบ เป็นแบบประมาณค่า 4 ระดับ (1-4 คะแนน) ไม่เป็นเลย เป็นบางครั้ง เป็นบ่อยครั้ง เป็นประจำ เด็กที่ได้คะแนนสูงกว่ามีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่า แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ได้ผ่านการทดสอบหาความเชื่อมั่น โดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข และนำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาและคุณภาพของข้อคำถาม-ปรับปรุง แก้ไขแบบสอบถามให้สอดคล้องและเหมาะสมกับขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง ((Index of item Objective Congruence: IOC) มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1 ซึ่งมีค่า IOC 0.50 ขึ้นไป แสดงถึงเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหา¹⁴ และผ่านการทดสอบความเที่ยง (Reliability) โดยได้นำไปทดลองใช้ในพื้นที่อื่นกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน

30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ค่า Cronbach's alpha coefficient ได้ค่าเท่ากับ 0.80 ซึ่งมากกว่า 0.70 ถือว่า เครื่องมือมีความตรงและความเที่ยงผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้¹⁵

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไปผู้ดูแลเด็ก เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ ลักษณะครอบครัว และความสัมพันธ์กับเด็ก คุณลักษณะส่วนบุคคลเด็ก เพศ อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง ภาวะโภชนาการ ผลการตรวจพัฒนาการเด็ก (ประเมินโดย Denver II) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด และสถิติเชิงอนุมาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรผู้ดูแลเด็กปฐมวัย ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ ลักษณะครอบครัว ความสัมพันธ์กับเด็ก พฤติกรรมการปฏิบัติการณ์ดูแลเด็ก ของผู้ดูแลเด็ก กับความฉลาดด้านอารมณ์ของเด็ก การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเด็กปฐมวัย ต่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย 3-5 ปี ได้แก่ เพศ อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง ภาวะโภชนาการ ผลการ

ตรวจพัฒนาการเด็ก (ประเมินโดย Denver II) กับ ความฉลาดด้านอารมณ์ ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ Chi-square, Fisher exact test, Odds Ratio(OR), 95%CI of OR ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษารั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะถูกเก็บเป็นความลับนำมาใช้ในรายงานผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้นและจัดทำแบบฟอร์มขอความยินยอมจากผู้ปกครอง และให้ผู้ปกครองลงลายมือชื่อยินยอม โดยผ่านการรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น เลขที่ COE.033 /2567 วันที่ 5 สิงหาคม 2567

ผลการวิจัย (Results)

1. คุณลักษณะทั่วไปผู้ดูแลเด็ก

พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 90 อายุเฉลี่ย 39.6 ปี (S.D.= 13.0) อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 34.4 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 58.9 ระดับการศึกษา ร้อยละ 51.1 สำเร็จการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ส่วนมากสถานภาพคู่ ร้อยละ 76.7 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,365.5 บาท (S.D.= 3,086.2) ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ร้อยละ 75.6 และความสัมพันธ์เป็นมารดา ร้อยละ 61.1 ดังตารางแสดงที่ 1

ตารางที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปผู้ดูแลเด็ก(n=90)

ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ดูแลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	9	10.0
หญิง	81	90.0
อายุ(ปี)		
น้อยกว่า 21 ปี	1	1.1
21-30	25	27.8
31-40	31	34.4
41-50	8	8.9
50 ปีขึ้นไป	25	27.8
Mean= 39.6 S.D.= 13.0 Min=19 Max=69		
อาชีพ		
เกษตรกร/ชาวนา ชาวสวน	36	40.0
รับจ้าง	53	58.9
ข้าราชการ / ลูกจ้างประจำ	1	1.1
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	1	1.1
ประถมศึกษา	25	27.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	15.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	46	51.1
อนุปริญญา/ปวส.	2	2.2
ปริญญาตรี/ปริญญาโท	2	2.2
สถานภาพ		
โสด	11	12.2
คู่	69	76.7
หม้าย	7	7.8
หย่า	3	3.3
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	6	6.7
5,001 – 10,000 บาท	54	60.0
10,001 – 15,000 บาท	27	30.0
15,001 – 20,000 บาท	2	2.2
20,001 บาท ขึ้นไป	1	1.1
Mean= 10,365.5 S.D.= 3,086.2 Min=4,900 Max=22,000		

ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ดูแลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะครอบครัว		
เดี่ยว	22	24.4
ขยาย	68	75.6
ความสัมพันธ์กับเด็ก		
บิดา	8	8.9
มารดา	55	61.1
ปู่ย่า / ตายาย	27	30.0

2) **คุณลักษณะส่วนบุคคลเด็ก**
พบว่า เป็นเพศชายและหญิงใกล้เคียงกัน เพศชาย ร้อยละ 52.2 เพศหญิง ร้อยละ 47.8 อายุเฉลี่ย 3.97 ปี (S.D.= 0.58) น้ำหนักเฉลี่ย 16.26 กิโลกรัม (S.D.= 3.27) ส่วนสูงเฉลี่ย 99.9 เซนติเมตร (S.D.= 7.04) ภาวะโภชนาการส่วนใหญ่ ปกติ/สมส่วน ร้อยละ 78.9 ผลการตรวจพัฒนาการเด็ก (ประเมินโดย Denver II) ด้านการเคลื่อนไหว GM ตารางที่ 2 **คุณลักษณะส่วนบุคคลเด็ก(n=90)**

สมวัย ร้อยละ 96.7 ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา FM สมวัย และสงสัยล่าช้าใกล้เคียงกัน ร้อยละ 46.7 และ 53.3 ตามลำดับ ด้านการเข้าใจภาษา RL สมวัย ร้อยละ 71.1 ด้านการใช้ภาษา EL สมวัย ร้อยละ 86.7 และ ด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม PS สมวัย ร้อยละ 98.9 ดังตารางแสดงที่ 2

คุณลักษณะส่วนบุคคลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	47	52.2
หญิง	43	47.8
อายุ(ปี)		
น้อยกว่า 3.7 ปี	29	32.2
3.7 - 4.3 ปี	31	34.4
มากกว่า 4.3 ปี	30	33.3
Mean= 3.97 S.D.= 0.58 Min= 3.0 Max=4.9		
น้ำหนัก (กก.)		
น้อยกว่า 21 กก.	82	91.1
21-25 กก.	6	6.7
มากกว่า 25 กก.	2	2.2
Mean= 16.26 S.D.= 3.27 Min= 11.4 Max= 28.0		

คุณลักษณะส่วนบุคคลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
ส่วนสูง		
น้อยกว่า 91 ซม.	9	10.0
91-100 ซม.	44	48.9
มากกว่า 101 ซม.	37	41.1
Mean= 99.9 S.D.= 7.04 Min= 82.0 Max= 120		
ภาวะโภชนาการ		
ปกติ/สมส่วน	71	78.9
ผอม	6	6.7
อ้วน	8	8.9
เตี้ย	5	5.6
ผลการตรวจพัฒนาการเด็ก (ประเมินโดย Denver II)		
ด้านการเคลื่อนไหว GM		
สมวัย	87	96.7
สงสัยล่าช้า	3	3.3
ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา FM		
สมวัย	42	46.7
สงสัยล่าช้า	48	53.3
ด้านการเข้าใจภาษา RL		
สมวัย	64	71.1
สงสัยล่าช้า	26	28.9
ด้านการใช้ภาษา EL		
สมวัย	78	86.7
สงสัยล่าช้า	12	13.3
ด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม PS		
สมวัย	89	98.9
สงสัยล่าช้า	1	1.1

3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง
ตัวแปรผู้ดูแลกับความฉลาดด้านอารมณ์
เด็กปฐมวัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่
สถานภาพสมรสของผู้ดูแล (p-value=0.017)
รายได้ (p-value= 0.05) พบว่า รายได้
ต่ำกว่า 10,000 บาท มีโอกาสเสี่ยงที่เด็ก

ปฐมวัยมีความฉลาดด้านอารมณ์ต่ำกว่า
ผู้ปกครองที่มีรายได้ มากกว่า 10,000 บาท
คิดเป็น 6.51 เท่า (OR =6.51, 95% CI of
OR: 0.79 ถึง 53.0) ดังตารางแสดงที่ 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรผู้ดูแลกับความฉลาดด้านอารมณ์เด็กปฐมวัย

ตัวแปร	ความฉลาดด้านอารมณ์				OR (Crude)	95% CI of OR	χ ²	p-value
	ต่ำ		ปกติ - สูงกว่า					
	n	%	n	%				
ผู้ดูแล								
เพศ								
ชาย	2	2.2	7	7.8	2.02	0.36-11.16	n/a	0.34
หญิง	10	11.1	71	78.9				
อายุ(ปี)								
< 46 ปี	7	7.8	50	55.6	0.78	0.22-2.70	n/a	0.75
≥ 46	5	5.6	28	31.1				
อาชีพ								
เกษตรกร	4	4.4	32	35.6	n/a	n/a	0.45	0.79
รับจ้าง	8	8.9	45	50.5				
ข้าราชการ / ลูกจ้างประจำ	0	0	1	1.1				
ระดับการศึกษา								
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	5	5.6	35	38.9	0.87	0.25-3.00	0.04	0.83
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	7	7.8	43	47.8				
สถานภาพ								
โสด	0	0	11	12.2	n/a	n/a	10.2	0.017*
คู่	10	11.1	59	65.6				
หม้าย	0	0	7	7.8				
หย่า	2	2.2	1	1.1				
รายได้								
< 10,000 บาท	11	12.2	49	54.4	6.51	0.79-53.0	n/a	0.05*
≥ 10,000 บาท	1	1.1	29	32.2				
ลักษณะครอบครัว								
เดี่ยว	2	2.2	20	22.2	0.58	0.11-2.87	n/a	0.72
ขยาย	10	11.1	58	64.4				
ความสัมพันธ์กับเด็ก								
บิดา	1	1.1	7	7.8	n/a	n/a	0.07	0.96
มารดา	7	7.8	48	53.3				
ปู่ย่า / ตายาย	4	4.4	23	25.6				

ตัวแปร	ความฉลาดด้านอารมณ์				OR (Crude)	95% CI of OR	χ^2	p-value
	ต่ำ		ปกติ - สูงกว่า ปกติ					
	n	%	n	%				
พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติ								
การดูแลเด็ก								
ระดับปานกลาง	1	1.1	16	17.8	0.35	0.42-2.93	1.00	0.31
ระดับสูง	11	12.2	62	68.9				

4) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเด็กปฐมวัยต่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย 3-5 ปี พบว่าภาวะโภชนาการ มีความสัมพันธ์กับความฉลาดด้านอารมณ์ของเด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value= 0.01)

โดยภาวะโภชนาการปกติ/สมส่วน เด็กปฐมวัย พบความฉลาดด้านอารมณ์ต่ำ ร้อยละ 8.9 ภาวะโภชนาการอ่อนเด็กปฐมวัย พบความฉลาดด้านอารมณ์ต่ำ ร้อยละ 1.1 ภาวะโภชนาการเตี้ย พบความฉลาดด้านอารมณ์ต่ำ ร้อยละ 3.3 ดังตารางแสดงที่ 4

ตารางที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเด็กปฐมวัยกับความฉลาดด้านอารมณ์

ตัวแปร	ความฉลาดด้านอารมณ์				OR (Crude)	95% CI of OR	χ ²	p-value
	ต่ำ		ปกติ - สูงกว่าปกติ					
	n	%	n	%				
เด็กปฐมวัย								
เพศ								
ชาย	6	6.7	41	45.6	2.02	0.36-11.16	n/a	0.34
หญิง	6	6.7	37	41.1	0.90	0.26-3.04	0.27	0.86
อายุ(ปี)								
< 3.7 ปี	2	2.2	27	30.0	n/a	n/a	2.19	0.33
3.7 - 4.3 ปี	4	4.4	27	30.0				
> 4.3 ปี	6	6.7	24	26.7				
น้ำหนัก (กก.)								
		8.9	45	50.5				
< 21 กก.	10	11.1	72	80.0	n/a	n/a	2.47	0.29
21-25 กก.	1	1.1	5	5.6				
> 25 กก.	1	1.1	1	1.1				
ส่วนสูง								
น้อยกว่า 91 ซม.	2	2.2	7	7.8	n/a	n/a	1.74	0.41

ตัวแปร	ความฉลาดด้านอารมณ์				OR (Crude)	95% CI of OR	χ^2	p-value
	ต่ำ		ปกติ - สูงกว่าปกติ					
	n	%	n	%				
91-100 ซม.	7	7.8	37	41.1				
มากกว่า 101 ซม.	3	3.3	34	37.8				
ภาวะโภชนาการ								
ปกติ/สมส่วน	8	8.9	63	70.0	n/a	n/a	10.6	0.01**
ผอม	0	0	6	6.7				
อ้วน	1	1.1	7	7.8				
เตี้ย	3	3.3	2	2.2				
ผลการตรวจพัฒนาการเด็ก								
(ประเมินโดย Denver II)								
ด้านการเคลื่อนไหว GM								
สมวัย	12	13.3	75	83.3	0.86	0.79-0.93	n/a	1.00
สงสัยล่าช้า	0	0	3	3.3				
ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและ								
สติปัญญา FM								
สมวัย	6	6.7	36	40.0	1.16	0.34-3.93	0.06	0.80
สงสัยล่าช้า	6	6.7	42	46.7				
ด้านการเข้าใจภาษา RL								
สมวัย	6	6.7	58	64.4	0.34	0.10-1.19	3.00	0.08
สงสัยล่าช้า	6	6.7	20	22.2				
ด้านการใช้ภาษา EL								
สมวัย	12	13.3	66	73.3	0.84	0.77-0.93	n/a	0.35
สงสัยล่าช้า	0	0.0	12	13.3				
ด้านการช่วยเหลือตนเองและ								
สังคม PS								
สมวัย	12	13.3	77	85.6	0.86	0.79-0.93	n/a	1.00
สงสัยล่าช้า	0	0.0	1	1.1				

อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

(Discussion and Conclusion)

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา
ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของ

เด็กอายุ 3-5 ปี ในอำเภอโนนศิลา จังหวัด
ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของ
เด็กอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สถานภาพ

ของผู้ปกครอง ระดับรายได้ของครอบครัว และภาวะโภชนาการของเด็ก โดยพบว่า เด็กที่มีผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ต่อเดือน มีแนวโน้มที่จะมีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า นอกจากนี้เด็กที่มีภาวะโภชนาการสมส่วนมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าเด็กที่มีภาวะโภชนาการต่ำหรือสูงกว่าเกณฑ์ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของดุซงกีและอมรา¹ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมที่ดี ย่อมสามารถสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กได้ดีกว่าครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินและเวลา การเลี้ยงดู แนวคิดของ Bronfenbrenner⁵ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าภาวะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวส่งผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กอย่างชัดเจน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและการพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ของเด็ก และสนับสนุนทฤษฎีของ Erikson³ ที่กล่าวว่า ช่วงอายุเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่สำคัญสำหรับการพัฒนาอารมณ์พื้นฐาน และความสามารถในการปรับตัวในสังคม โดยเฉพาะเด็กที่ได้รับการสนับสนุนที่ดีจากครอบครัวมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้ดีกว่าเด็กที่ขาดการสนับสนุนเหล่านี้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้พบว่าปัจจัย เช่น เพศ อายุ และอาชีพ

ของผู้ปกครองไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ Rachman และคณะ⁷ ที่พบว่าเพศของเด็กมีผลต่อการพัฒนาทักษะด้านสังคม และอารมณ์ของเด็ก โดยเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะมีทักษะการจัดการอารมณ์และการเข้าสังคมได้ดีกว่าเพศชาย ผลการวิจัยยังแตกต่างทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bandura¹⁶ ที่กล่าวว่าพฤติกรรม การเรียนรู้จากการเลียนแบบและการสังเกต มีผลต่อพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็ก โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กสามารถเห็นแบบอย่างที่ดีในครอบครัวหรือโรงเรียน สาเหตุที่ผลการวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ อาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ความแตกต่างในกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยนี้ดำเนินการในอำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเลี้ยงดูและการสนับสนุนพัฒนาการเด็กอาจมีลักษณะเฉพาะที่ต่างจากพื้นที่อื่นๆ งานวิจัยอื่นที่ดำเนินการในเมืองใหญ่หรือในกลุ่มประชากรที่มีพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างอาจแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ต่างกัน วิธีการเก็บข้อมูลงานวิจัยนี้เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการสังเกตซึ่งเป็นการให้ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลประเมินพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bandura¹⁶ อาจใช้การสังเกตการณ์พฤติกรรมเด็กในสภาพแวดล้อมจริงที่อาจให้ผลที่ตรงกับ

ความเป็นจริงมากกว่า ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและการอบรมเลี้ยงดู ผลการวิจัยที่พบว่าเพศและอายุไม่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก อาจเกิดจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างในวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่อาจไม่ได้เน้นย้ำการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ที่แตกต่างตามเพศเท่ากับวัฒนธรรมอื่นๆ ทำให้ไม่พบผลแตกต่างในมิติด้านเพศและอายุ ในงานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยของ Rachman และคณะ⁷ การวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมและภาวะโภชนาการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก และซึ่งผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ในเด็กปฐมวัย อายุ 3-5 ปี ในระดับชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การส่งเสริมพัฒนาความฉลาดด้านอารมณ์ โดยส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีการพัฒนาความฉลาดด้านอารมณ์ให้กับเด็ก และควรมีการให้คำปรึกษาสำหรับผู้ปกครอง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีรายได้น้อย เพื่อให้สามารถสนับสนุนพัฒนาการความฉลาดด้านอารมณ์ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การส่งเสริมภาวะโภชนาการเด็ก ควรมีมาตรการเสริมภาวะโภชนาการเด็กในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลและการส่งเสริมการดูแลด้านอาหารและ

สุขภาพเบื้องต้น เพื่อช่วยให้เด็กมีภาวะโภชนาการที่เหมาะสมและเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์

3. การพัฒนาโปรแกรมหรือแนวทางการเลี้ยงดูเด็ก สำหรับผู้ปกครองและครูในชุมชนเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กอายุ 3-5 ปี

เอกสารอ้างอิง (Reference)

1. ดุษฎี จิ่งศิริกุลวิทย์, อมรา ธนศุภรัตน์. ผลของโปรแกรมฝึกทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยไทย (Thai Triple-P) ต่อพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์ใน เด็กกลุ่มเสี่ยงต่อพัฒนาการล่าช้า. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย 2023;31(3):215– 226.
2. นิชวรรณ จงรักษธนกิจ, มธุรา สุวรรณโพธิ์, จันทร์อาภา สุขทัพพ์, ประเสริฐ จุฑา, รัชดาวรรณ แดงสุข. ระดับสติปัญญานักเรียนไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1: การสำรวจระดับชาติ พ.ศ. 2564. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย 2023;31(1):1–11.
3. Erikson EH. Childhood and Society, 2nd Ed. Childhood and Society, 2nd Ed. W. W. Norton: Oxford, England; 1964.
4. Bandura A. Social Learning Theory. Social Learning Theory. Prentice-Hall: Oxford, England; 1977.

5. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Harvard University Press; 1979.; doi: 10.2307/j.ctv26071r6.
6. Goleman D. Emotional Intelligence. Emotional Intelligence. Bantam Books, Inc: New York, NY, England; 1995.
7. Rachman Y, Sumarwan U, Latifah M, et al. Factors Influencing The Social-Emotional Development of Children And Adolescents: A Study Systematic Literature Review. Journal of Family Sciences 2023;1–17; doi: 10.29244/jfs.vi.49789.
8. สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย : Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM). สำนักงานกิจการโรงพยาบาลการสงเคราะห์ทหารผ่านศึก: นนทบุรี; 2564.
9. Daniel WW, Cross CL. Biostatistics: A Foundation for Analysis in the Health Sciences. Wiley; 2018.
10. Ngamjarus C, Chongsuvivatwong V, McNeil E. n4Studies: Sample Size Calculation for an Epidemiological Study on a Smart Device. Siriraj Medical Journal 2016;68: 160–170.
11. สุธรรม นันทมงคลชัย, พิมพ์สุรางค์ เตชะบุญเสริมศักดิ์, โชคชัย หมั่นแสงทรัพย์, et al. สถานการณ์ครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของครอบครัวไทย 2024. Available from: <https://phfh.ph.mahidol.ac.th/article/1.pdf>.
12. John W Best, Research in Education. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Publishers; 1977.
13. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เด็กอายุ 3-5 ปี (ฉบับย่อ) สำหรับครู/ผู้ดูแล. 2567.
14. วงศา เล้าหศิริวงศ์. การประเมินคุณภาพบทความวิจัยด้านสาธารณสุขและการพัฒนาโครงร่างวิจัย. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ขอนแก่น; 2560.
15. Tavakol M, Dennick R. Making sense of Cronbach's alpha. Int J Med Educ 2011;2:53–55; doi:10.5116/ijme.4dfb.8dfd.
16. Bandura A. Social Learning Theory. Social Learning Theory. Prentice-Hall: Oxford, England; 1977.